

Лисакова Т. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри історії держави і права*

ЗАРОДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ НАРОДЖЕННЯ ЗАСІДАТЕЛІВ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ЖОВТНЕВОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Жовтнева соціалістична революція ліквідувала суд колишньої Російської імперії. З приходом до влади більшовиків в Петрограді і до видання перших урядових декретів про суд (25 жовтня 1917 р.– 4 січня 1918 р.) в багатьох містах, повітах і навіть селах України були організовані нові суди. Вони мали різні назви і компетенцію. Іноді судові функції виконувались безпосередньо Радами і навіть загальними зборами громадян.

Інститут народних засідателів уперше було запроваджено з приходом до влади більшовиків Декретом Раднаркому про суд № 1, підписаний В.І. Леніним 24 листопада 1917 р., які суттєво змінили порядок участі народу у судочинстві. Відповідно до положень вказаного Декрету місцевий суд діяв у склад постійного місцевого судді та двох чергових засідателів, списки засідателів склалися районними та волосними (повітовими, міськими і губернськими) Радами робітничих, солдатських і селянських депутатів, цими ж установами визначалася черговість їхньої явки на сесію. Цим Декретом створювалися робітничі та селянські Революційні Трибунали, у складі головуючого та шести чергових засідателів, які обиралися губернськими чи міськими Радами. (Анашкин Г. З. Настольная книга народного заседателя. 1980, с. 31)

З прийняттям Декрету ВЦВК та РНК про суд № 2 від 15 лютого 1918 року розгляд справ в цивільних відділеннях відбувався у складі трьох постійних членів окружного народного суду та чотирьох народних засідателів. З кримінальних справ засідання відбувалося у складі дванадцяти чергових засідателів і двох запасних під головуванням одного з постійних членів суду.

Загальні списки народних засідателів склалися губернськими та місцевими Радами на підставі списку кандидатів, наданих місцевими районними та волосними Радами. Чергові списки кожної сесії склалися шляхом жеребкування виконавчими комитетами Рад. Розмір добової винагороди засідателів вирішувалася Радами, з обов'язковим переходом до безоплатної повинності по відправленню правосуддя.

Народним засідателям було надано право відводити під час процесу призначеного для цього засідання головуючого, який під час наради мав лише право дорадчого голосу. Народні засідателі вирішували питання про факт злочину та міру покарання, мали право зменшити передбачене законом покарання на свій розсуд, аж до умовного чи повного звільнення обвинуваченого від будь-якого покарання.

Декрет про суд № 3 від 20 липня 1918 р., вніс зміни тільки у склад членів окружного народного суду цивільних відділень, скоротивши їх кількість з трьох постійних членів до голови або члену цивільного відділення та чотирьох народних засідателів.

Першим нормативним актом про суд в Україні була постанова Народного секретаріату «Про введення народного суду в Україні», затверджена ЦВК Рад робочих, солдатських і селянських депутатів України 4 січня 1918 року. Цей документ передбачав негайну ліквідацію всієї старої судової системи. В ст.1 говорилось: « Віднині на всій території Української Народної Республіки ліквідуються усі діючі до цього часу судові установи: окружні суди, судові палати, військові і морські суди, комерційний суд у м. Одесі, волосні і мирові суди». Замість них вводилися місцеві народні суди (дільничні, повітові та міські), що вирішували справи в складі одного постійного та чотирьох чергових суддів. (Бондаренко В. Ф. Книга народного засадателя. 1984, с. 44)

Услід за Декретом про суд № 1 постанова Народного Секретаріату про введення народного суду передбачала, як уже говорилося, створення революційних трибуналів. Проте, як і в Декреті про суд № 1, в українській постанові питання організації та діяльності трибуналів не дістали розвитку. В зв'язку з цим 23 січня народний секретар в судових справах затвердив «Положення про революційні трибунали», яке цілком самостійно вирішувало важливі питання організації революційного трибуналу і процесуальних форм його діяльності.

Слід зауважити, що хоча декрет Раднаркому РРФСР про суд був опублікований у кінці листопада 1917 р., а постанова Народного Секретаріату України про введення народного суду – 4 січня 1918 р., в практиці судового будівництва ці законодавчі акти, особливо український, почали застосовуватися значно пізніше, в багатьох місцях тільки в середині лютого. У будівництві судів Народне секретарство в судових справах спиралося на місцеві Ради. Ради великих міст, крім виділення передбачених постановою від 4 січня комісарів для ліквідації старого суду, створювали у себе судові відділи, або судові комісаріати. У лютому в Харкові функціонувало 14 дільничних народних судів, які замінили камери колишніх мирових суддів. Київський судовий комісаріат приступив до організації народних судів тільки в останніх числах лютого, тоді ж у районах Києва були обрані судді. У робітничих селищах Донбасу створення нових судів у зв'язку з відсутністю необхідних для цього працівників часто значно затримувалося. Наприклад, у Макіївці вибори засідателів у революційний трибунал відбулися тільки в кінці березня 1918 р. В Дружківці аж у квітні 1918 р. розгорнула свою діяльність комісія по організації народного суду, функції останнього до того часу виконувала сама Рада. (Горкин А. Ф. Настольная книга народного засадателя. 1977, с. 119)

Таким чином, в зазначений період в Україні судові установи, передбачені постановою Народного Секретаріату від 4 січня і «Положенням про революційні трибунали» від 23 січня, ще не були організовані повсюдно, і навіть ті, що були подекуди на цей час створені, не завжди організаційно оформились, як це передбачалося нормами зазначених постанов, але правова основа для зародження інституту народних засідателів була закладена.